

Hakemsiz Yazılar

Freelance Articles

Finlandiya Halk Kütüphaneleri

Sekine Karakaş*

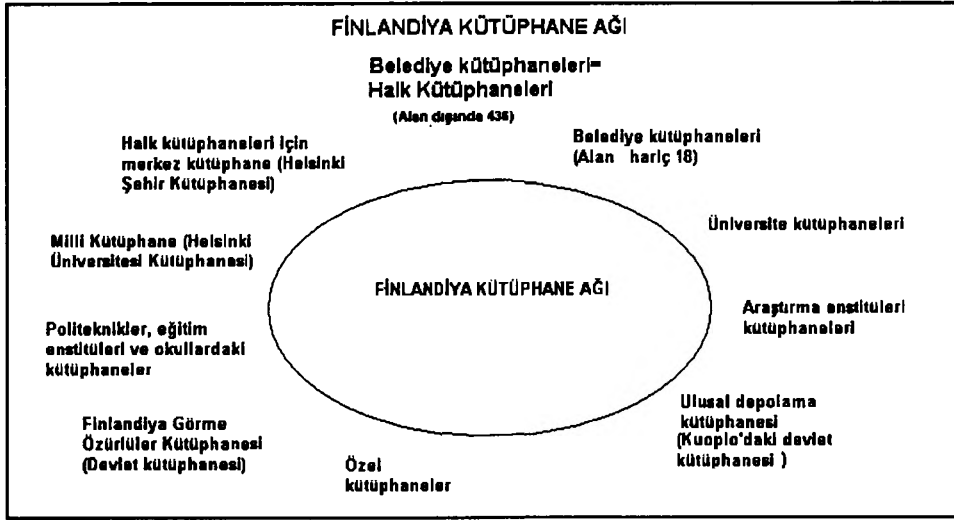
Öz

Gerek ekonomik ve toplumsal, gerek demokratik açıdan en gelişmiş ülkelerden biri olan Finlandiya'da halk kütüphanelerinin durumu nedir, işlevleri nelerdir, ulusal eğitim sistemi içerisindeki yerleri nedir? Bu yazımızda bu gibi konulara değinerek Finlandiya halk kütüphanelerini tanıtmayı amaçladık.

20. yüzyıl, Finlandiya halk kütüphaneleri için gerçekten önemli bir atılım sürecidir. Avrupa'nın kuzeyindeki bu kütüphaneler, geride bıraktığımız zaman içerisinde mütevazı bilgi merkezlerinden, İskandinav ülkelerindeki komşuları arasında ve hatta Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere tüm dünyadaki kütüphaneler arasında en iyilerden sayılabilecek duruma gelmiştir. Kütüphanelerin çoğu yoğun biçimde kullanılmakta, en önemlisi insanlar kütüphaneleri kendi evlerinin oturma odaları olarak düşünmekte, bu nedenle de kütüphane ziyaretleri çok doğal ve yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Ünlü Finli sosyolog Eric Allardt'a göre insanların ihtiyaçları sahip olma, sevmek ve var olma boyutlarında sınıflandırılabilir. Kişinin kendini geliştirme ihtiyacını karşılayan kurumlar olarak kütüphaneler var olma sınıfında sayılır. Finlandiya'da yaşayanlar, kütüphaneleri boş zamanları değerlendirme hatta eğlence merkezleri olmasının yanında, var olmanın önemli öğelerinden biri olarak da değerlendirmektedir. Ülkenin başkenti Helsinki'nin bu konuda başı çektiği söylenebilir. Helsinki, Avrupa'da gerek kentsel gelişim, gerekse diğer yönlerden uluslararası rekabet alanında etkin ve başarılı bir başkent olma yolundadır. Aynı zamanda Avrupa bilgi toplumunun liderlerinden biri olmaya aday, verilen hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesi, belediye hizmetlerinin verimliliği, şehrin ve orada yaşayan herkesin bilgi ve becerisinin geliştirilmesi yanında Internet demokrasisinin işlemlerini sağlama açısın-

* Prof. Dr. Sekine Karakaş, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Başkanı'dır. E-posta: skarakas@humanity.ankara.edu.tr

dan da önde gelen merkezlerden biridir. Bilgi ve beceri edinmenin giderek önem kazanması, şehrin gelişme stratejisinde öğrenmeyi birinci sıraya almasına neden oldu. Aşağıdaki şemada da görüldüğü gibi Helsinki, kütüphanelerin yoğun olduğu bir merkezdir. Ulusal Elektronik Kütüphane (Fin E-lib), halk kütüphaneleri için lisans hizmeti de sağlamaktadır. Ulusal Depolama Kütüphanesi, araştırma ve halk kütüphanelerinin materyalini bünyesinde barındırmaktadır.

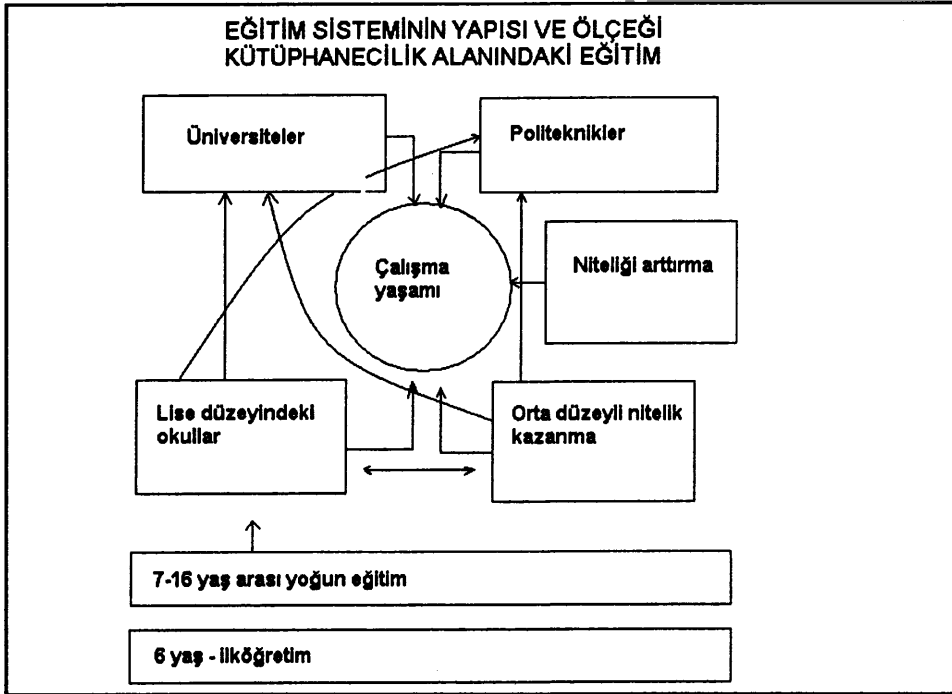

Şema 1: Finlandiya Kütüphane Ağı

Finlandiya'daki ilk ödünç verme kütüphanesi 1794'de hakimlik stajı yapan Olof Langenstein tarafından kurulan Wasa Lase-Bibliothek idi. 1809'a kadar İsveç Krallığı'nın bir parçası olan Finlandiya, bu tarihte Rus İmparatorluğu'na bağlı bir dükalık haline gelen, ancak 1917'den beri bağımsız bir cumhuriyet olarak yönetilen bir ülkedir. Halk eğitimi düşüncesi 19. yüzyılın ortalarında ulusal uyanışla şekillenmeye başladı ve birkaç on yıl sonra Anglo Amerikan ideali olan "herkesin serbestçe, ücretsiz olarak yararlanabileceği halk kütüphaneleri" toplumsal düşüncenin hedefini oluşturmaya başladı. İlk semt kütüphanelerini kurarlar öğrenciler, öğretmenler, papazlar ve diğer halktan kişiler idi. 1875'de ülkede 300 halk kütüphanesi varken, otuz yıl sonra bu sayı 1500'e çıktı. O tarihte çeşitli dernekler tarafından yürütülen 1000 kütüphane daha faaliyet gösteriyordu. Kuzey ülkeleri arasında halk kütüphanesi amaçlanarak yaptırılan ilk kütüphane binası, 1881 yılında Helsinki'de hizmete girdi. Fin Kütüphane Derneği ise 1910'da kuruldu. Halk kütüphaneleri için yasal düzenlemelerin 1921 yılında başladığı Finlandiya'da ilk kütüphane yasası 1928'de hazırlandı. Bu yasa ve diğer yönetmelikler Fin vatandaşları arasında edebi ve kültürel yönden kendini geliştirmek, sürekli ve doğru bilgi edinmek, iyi bir vatandaş olmak yanında kişisel be-

cerilerini de geliştirmek isteyen herkese eşit olanaklar sunma ilkesine dayanan halk kütüphanelerinin hızlı bir atılım yapmalarına olanak sağladı. Ayrıca başlangıçtan itibaren söz konusu yasalar gereğince ülkenin tümünde yüksek standartlarda kütüphane ve bilgi hizmeti verilmesi, devlet yardımı ve hükümet desteği, bütün hizmetlerin ücretsiz olması, diğer kütüphanelerle işbirliği içinde çalışılması, kütüphane personeline aranacak niteliklerde titiz davranılması, yeterli derme ve bina, yapı ve donanımının sağlanması gibi yaşamsal ilkelerin bugün de geçerli olduğunu vurgulamak gerekir.

Bilgiye ve bilgiye erişim sağlayan merkezler olarak kütüphanelere büyük önem verilen Finlandiya'da her düzeyde kütüphane ve bilgi merkezi çalışanının eğitimi de düzenli biçimde gözden geçirilmekte ve çağın gereklerine uydurulmaktadır. Finlandiya'da kütüphanecilik eğitimi üç üniversitede verilmektedir. Bunlar; Oulu, Tampere ve Turku üniversiteleridir. Lise düzeyinde verilen kütüphanecilik eğitimi alan kişiler kütüphanelerde kütüphane teknisyeni olarak görev yapmaktadır. Kütüphanelerde çalışan personelin hizmet içi eğitimi ile ilgili programları belediyeler, Eğitim Bakanlığı ve Finlandiya Kütüphane Derneği tarafından düzenlenmektedir.

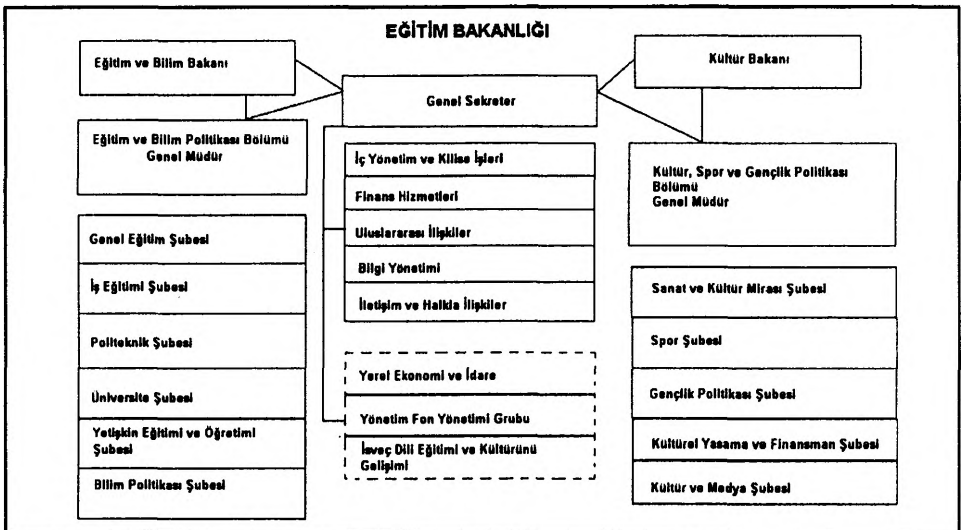

Şema 2: Eğitim Sistemi

Finlandiya dünyanın en gelişmiş ülkelerinden ve Finliler de okumaya en me-

raklı toplumlarından biridir. OECD tarafından yürütülen uluslararası bir araştırmaya göre, Finlandiya gençliği OECD ülkeleri arasında en yüksek okuma oranına sahip kesimi oluşturmaktadır. Bu sonucun şerefi yukarıdaki şemada görülen Finlandiya eğitim sistemine ait olsa da, okul-kütüphane işbirliği ve kütüphanenin vatandaşlarda okuma isteği uyandırmadaki başarısı, eylemin şekillendirilmesinde kütüphanelerin rolünü açıkça ortaya koymaktadır. Kütüphaneler kendilerine verilen görevi yerine getirmek için planlı ve sistemli davranmaktadırlar. Örneğin Helsinki Şehir Kütüphanesi'nin ana teması çocuklar ve gençler için okuma promosyonu olarak benimsenmiştir. Bu kütüphanenin hedefi, uluslararası alanda tanınmak ve birinci sınıf hizmet vererek haklı bir üne kavuşmaktır. Onlara göre gelişmeye açık olmak ve kurumun, hatta şehrin dışına taşarak sürekli araştırmak olarak saptanmıştır. Özellikle kitap fuarlarına aktif olarak katılan kütüphaneler, örneğin Çağdaş Fin Yazarları Antolojisi vb. hazırlayarak Internet kanalıyla kullanıcılarına hizmet sunmaktadır.

Bilginin serbestçe akışına olan talep 1980'lerden beri programdaki yerini korumakla birlikte, 1990'ların sonlarına doğru Finlandiya'daki kütüphanelerle ilgili yasada da açıkça belirtildiği üzere, bilgi ya da bilgi araçları okuryazarlığının son derece gerekli bir vatandaşlık becerisi olarak ortaya çıkmasıyla ağırlık kazandı. Yukarıda değinildiği gibi ülkenin kültür politikası içerisinde kütüphanelere kesin bir görev yüklenmekte, "Halk kütüphanesi sistemi, ülkedeki tüm nüfusun yüksek düzeyde bir zihinsel gelişme özlemini destekleyecek ulusal eğitim ve kültür hizmetinin sağlanmasındaki temel unsurdur" denilmektedir. Bu ülkede Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Kültür, Spor ve Gençlik Politikaları Bölümü ulusal komisyonlarından biri, kütüphaneler ve bilgi merkezlerini yine ulusal düzeyde kalındırmak, tanıtmak amacıyla kurulmuştur.

Şema 3: Eğitim Bakanlığı ve Bağlı Birimler

Bakanlık halk kütüphaneleri politikalarının ana hatlarının oluşturulması, kütüphane yasalarının hazırlanması ve değişiklik önerilerinin sunulması, ulusal kütüphane bütçesi taslaklarının yapılması gibi konularda önderlik etmektedir. Eğitim Bakanlığı aynı zamanda kütüphanelerin özel amaçları için isteğe bağlı para yardımları yapmakta, ulusal kütüphane istatistiklerini derlemekte, kütüphane ve bilgi hizmetlerini yurt düzeyinde değerlendirmektedir. Bütün bunların yanında beş ildeki devlet büroları fikirleri ve raporları toplayan, bölgesel olarak kütüphane istatistiklerini bir araya getiren, kütüphane ve bilgi merkezleri hizmetlerini geliştirip değerlendiren kütüphane uzmanlarını istihdam etmektedir.

FİNLANDIYA KÜTÜPHANE İSTATİSTİKLERİ 2003

BELEDİYELER	430
NÜFUS	5.180.038
KÜTÜPHANELER	968
- BÜYÜK KÜTÜPHANELER	429
- ŞUBE KÜTÜPHANELERİ	458
- KURUM KÜTÜPHANELERİ	81
GEZİCİ KÜTÜPHANELER	191
ÖDÜNC VERME (YILDA)	108.405.719
ÖDÜNC VERME (KİŞİ SAYISI)	20,93
ZİYARET SAYISI (YILDA)	65.906.448
ZİYARETÇİ SAYISI (NÜFUS)	12,72
DERMEDEKİ TOPLAM MATERYAL SAYISI	40.972.605
KİTAPLAR	37.585.883
DİĞER BİLGİ KAYNAKLARI	3.386.722
SATIN ALMA, TOPLAM	1.890.317
KİTAPLAR	1.620.092
DİĞER KAYNAKLAR	270.225
GAZETELER	10.351
SÜRELİ YAYINLAR	88.008
ÇALIŞAN KİŞİ (YILDA)	4.230
HARCAMALAR (NÜFUSA ORANLA)	45,12

Şema 4: Finlandiya Kütüphane İstatistikleri

Yerel yönetimler yeni kütüphanelerin inşasında, kütüphanelerin yeniden yapılandırılmasında ya da gezici kütüphanelerin satın alınmasında yapılan harcamalar yanında, kütüphane ve bilgi merkezlerinin işletim ve hizmet giderleri için de yasal eyalet yardımı almaktadırlar. Halk kütüphaneleri merkez kütüphanesi, şehir kütüphaneleri, Çok Kültürlü Kütüphane ve Nordic Sami Gezici Kütüphanesi'ne özel hizmetler için ayrıca para yardımı yapılmaktadır. Helsinki Üniversite Kütüphanesi, Finlandiya'nın ulusal kütüphanesidir. Araştırma ve üniversite kütüphaneleri, özel kütüphaneler, eğitim kurumlarına ait kütüphaneler ve belediyelere bağlı kütüphaneler her düzeyde işbirliği yaparak ulusal bir hizmet ağı oluşturmaktadırlar. Finlandiya'da bütün vatandaşlar için kapsamlı bilgi hizmeti veren sanal kütüphane ve ağ portallarının sayıları da giderek artmaktadır. Ulusal Elektronik Kütüphane (Fin E-lib) halk kütüphanelerine lisans veren bir kuruluştur. Ulusal Depolama Kütüphanesi araştırma kütüphaneleri ve halk kütüphaneleri ile bağlantılı çalışmakta ve görme özürlüler kütüphanesi gibi özel statü ile yönetilmektedir.

1995 yılında Finlandiya'da resmi enformasyon stratejisinin ana hatları çizilmiştir. Eğitim Bakanlığı tarafından benimsenen iki politik strateji "Eğitim, Öğretim, Araştırma Stratejisi ile "Kültüre Dayalı Topluma Doğru" şeklinde belirlenmiştir. "Bilgi Evi Projesi", kültür alanındaki özel projelerden biridir. Bu proje önce Kütüphane Derneği, sonra da Halk Kütüphaneleri Merkez Kütüphanesi tarafından yönetildi. Başlangıçta halk kütüphaneleri için araştırma araçları geliştirip, değerlendirmek ve kütüphanelerin Internet girişimlerini koordine etmek üzere önce üç, sonra da dört koordinatör görevlendirildi. Bu koordinatörlerin kurduğu PULSE (Public Libraries Enterpage) kütüphaneciler arasında yoğun bilgi alışverişini sağlamaktadır.

Eğitim Bakanlığı 1996'da hazırladığı dört yıllık geliştirme programına yüklü bir bütçe ayırdı. Bu bütçe ağ projeleri, şehir kütüphaneleri bölgesel ağ uzmanlarının istihdamı, ağ bağlantıları ile teknik altyapının oluşturulması ve kütüphane çalışanlarının eğitimi için ayrılmıştı. İki binden az sayıda kişinin bulunduğu yerleşkeler, yazılım ve donanım satın almak üzere bu projeden yararlandılar. Projeye Finlandiya kütüphaneleri dört yıl içinde Internet'e bağlanmış ve aynı zamanda web üzerinde ücretsiz kullanılacak katalogları hizmete sundular. Bunların %50'den fazlası ortak bilgisayar sistemleri ile yerel ya da bölgesel ağlara dahil olmuş web siteleri, ortak kütüphane kartları kullanmaya ve kütüphanelerarası ödünç vermede ortak kuralları uygulamaya başlamışlardır.

Fin Kütüphaneleri için işbirliği her zaman önemini korumuştur. Finlandiya'da yerleşkeler göreceli olarak küçük ve kurallara bağlı olduğundan en yararlı ve etkili çalışma yöntemlerinin uygulanmasına özen gösterilmiştir. 1990'larda yerel ekonomideki kriz dönemi ve halk kütüphanelerindeki hızlı bilgisayarlaşma, yerel ve bölgesel kaynakların havuzlarda toplanması gibi farklı yollarla kullanılmasını gerektirdi. Bu halk kütüphanelerinin kullanımını öylesine arttırdı ki, 1999'da

yapılan bir araştırmada tüm nüfusun %80'inin kütüphane kaynaklarını düzenli olarak kullandığı ortaya çıktı. 1997'de Kültürel Endüstri Komitesi Raporu'na göre 2001'de Kültür Bakanlığı, 2003 yılı itibarı ile eğitim ve kültür alanında politikalar oluşturup geliştirmek üzere çeşitli çalışma grupları belirledi. Halk kütüphaneleri yılda 1,5 milyon Amerikan doları tutarında bir projeyle kullanıcı tarafından kolay yararlanılabilen hizmetler geliştirmeye koyuldular. Bu kütüphaneler gerçekte bağlantı kütüphaneleri oluşturarak ve 1995'ten beri kullanılan yerel ve bölgesel hatlarla metadata ve kültürel materyal kümeleri oluşturarak hizmeti geliştirdiler. Bugün, Finlandiya'da kültürün diğer sektörlerindeki ortaklarla işbirliği halinde bölgesel portallar oluşturma ve sanal kütüphaneler kurma, bağlantı kütüphanelerini büyütmenin yanında web'de çok daha geniş ilgi alanlarına hitap eden alanlar hazırlanmaktadır. Kütüphaneler bilgi alanlarını yerel ve bölgesel müzeler, arşivler ve diğer kültürel kuruluşlarla genişleterek elektronik hizmetlerini çeşitlendirmeye çalışmaktadırlar. Diğer eğilimler arasında eğitim kurumları ile yapılan işbirliği, öğrencileri yaşamın her alanında bilgilendirmek, kurum içi ve kurum dışı hizmeti yaşam boyu öğrenmenin bir parçası olarak vatandaşların ayağına götürmek sayılabilir. Bütün bu süregelen ve sonuçlanan projelerin tek bir ortak noktası bulunmaktadır. Bunlar; halk kütüphanelerinin rolünün, enformasyon, bilgi ve kültürel deneyimlere yönelik nitelikli portallar olarak belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Eğitim Bakanlığı tarafından 1999 yılında görevlendirilen Kütüphane Politikası Komitesi, enformasyon toplumundan kaynaklanan güçlükleri saptamak ve bu sorunlara acil çözümler bulmak üzere çalışmaya başladı. Sonuçta Finlandiya Kütüphane Politikası Programı 2001'de Kütüphane Etkinlikleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlandı. 2001-1004 yıllarını kapsayan Finlandiya Kütüphane Politikası Programı'nda hedef şöyle tanımlanmıştır: "Finlandiya toplumunda halk kütüphanesi kolay erişilebilen, insanların rahatlıkla ziyaret edebileceği, etkin ve faal bir kurumdur. Ayrıca;

- Herkese açıktır ve demokrasinin güçlenmesine yardımcıdır,
- Kültürel mirasın koruyucusudur ve çok kültürlülüğe hizmet eder,
- Toplum ruhunu oluşturmaya ve yükseltmeye yardımcı olur,
- Farklı bilgi kaynaklarını seçip düzenleyerek belge dermelerine değer katar,
- Her yaştaki öğrenme meraklısına destek olan bir öğrenim çevresidir,
- Her tür okuryazarlığı destekler,
- Yetkin profesyoneller topluluğu için güzel bir çalışma ortamıdır,
- Kendi koleksiyonlarını ve hizmetlerini yerel olarak yayarak partnerleri ile ağ ilişkisi kurar,
- Koleksiyonları ve hizmetleri ağlar ile erişilebilir,
- Çok arzulanan bir yandaştır, bölgenin başarı ve refahına katkıda bulunur.

Kaynakça

- Nordic Public Libraries: The Nordic cultural sphere and its public libraries.* (2002). Ed. Jens Thorhauge. Nyhavn: The Danish National Library Authority.
- Finnish public libraries in the 20th century.* (2001). Ed: Ilkka Mäkinen. Tampere: Tampere University.